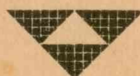
A. JAKŠTAS IR J. STAKAUSKAS

ARKIVYSKUPAS PRANCIŠKUS KAREVIČIUS

ARKIVYSKUPAS PRANCIŠKUS KAREVIČIUS

J. E. arkivyskupo Pr. Karevičiaus

50 metų kunigystės

jubiliejui pagerbti 12. V. 36

(Kantata)

Dievo kunige didis, ilgą pusšimtį metų
Atnašavęs bažnyčioj mišių auką slaptingą.
Pilną jos įgijai Tu supratimą gan retą,
Patsai tapdamas auka rankoj Dievo galingo.

Nes dėl Jo palikai Tu tėvus ir tėvynę,
Nesipurtei ganyti avis svetimo būrio,
Darei gera net tiems, kurie, tiesą pamynę,
Neigė visa, kas šventa, užsispyrę, paniūrę.

Dievo dvasios apšviestas tiesos žodį mokėjai
Tu pasaulio didikams pasakyti be baimės,
Nepabaidė Tavęs jokios audros, nei vėjai,
Nei savos praradimas užpelnytosios laimės.

Aukštai garbei tarnauti nemokėjai, kaip deivei,
Gavęs ją, grąžinai mielai tiems, kieno duota.
Ėjai ten, kur pasiųstas, kaip drausmingi kareiviai,
Ar į žiaurųjį mūšį, ar į linksmąją puotą.

Dievo valios, ne savo Tu jieškot nesiliovei,
Visad lygus garbėje ar paniekos kankintas;
Ir nesidavei nešti viešpataujančiai srovei,
Visad plaukti Bažnyčios laive išmokintas.

Ei gabus jubiliate, ierarche — vienuoli,
Rodyk mums dar ilgai savo pavyzdį skaistų,
Tesitaiso sugedę, teatsikel' nupuolę,
Kad šalta mus širdis. kaip ugnis, vėl įkaistų!

A. Jakštas

J. Stakauskas

J. E. Arkivyskupo Pranciškaus Karevičiaus gyvenimo bruožai

Kiekvienos didesnio masto asmenybės istoriniai darbai priklauso nuo jos dvasinės struktūros ir nuo to, kaip ji reaguoja į plataus gyvenimo aplinkybes, kuriose jai lemta veikti. Tad norint tiksliau suprasti J. E. Arkivyskupo Karevičiaus gyvenimą, reikia visu pirma nors trumpais bruožais pažinti jo asmenybę.

Gerbiamasis Jubiliatas yra kilęs iš garbingos, giliai tikinčios žemaitiškos šeimos. Todėl jau nuo pat mažens jo būde vyravo stipri religinė dispozicija, kuri nulėmė jo gyvenimui dvasinį pašaukimą. Jau pirmose jaunystės dienose bažnytinio visuotinumo meilė pasireiškia jame idealiu noru pasiaukoti bažnytinių misijų darbams. Vėliau, kaip katalikų Bažnyčios kunigas, jis giliai susižavi bažnytinio universalizmo dvasia ir visą savo gyvenimą paaukoja Bažnyčios labui. Su meile ir pasišventimu jis darbuojasi toli nuo savo tėvynės įvairiose svetimose Rusijos vietose tarp įvairių tautų, sąžiningai vykdydamas Kristaus apaštalams duotą įsakymą: Euntes in mundum universum docete omnes gentes. (Marc. 16, 15; Math. 28, 19.). Visiems, kaip lietuviams, taip vokiečiams, lenkams ir kitiems, savo pastoracinėje veikloje Karevičius nedarė nė mažiausio skirtumo. Jis, kaip kunigas, visus lygiai mylėjo katalikiška širdimi ir stengėsi visiems, kuo galėjo, padėti. Jam, kaip ir apaštalui Pauliui, nebuvo nei žydo, nei graiko. Dirbda-

mas Rusijos gilumoje, jis uoliai rūpinasi ne vien lietuviais, bet ir vokiečių katalikų reikalais: jiems stato bažnyčias ir steigia mokyklas. Gyvendamas Petrapyly, jis uoliai dirba lietuviams ir padeda lenkams. Šv. Vincento Pauliečio draugijos konferencijose kas savaitę ketvirtadieniais skaito ir aiškina lietuviams Šv. Raštą. Daug metų prokatedros bažnyčioje sako lietuviams pamokslus ir rūpina jų dvasios reikalus. Atliekamu laiku jis veikliai dalyvauja lietuvių labdarių ir savitarpiečių draugijose. Ir lenkų nuo savęs nestūmė. Jis daug gera jiems yra daręs, kaip tai matyti iš jo paties žodžių, pasakytų lenkų atstovams per ingresą: „...Niekas man neprikaišiojo tautinio šovinizmo. Net ir pačiame Peterburge, ką aš tokio lietuviams padariau? Lenkams gi stengiaus daug gera padaryti". Žodžiu, kunigo Karevičiaus visuotinės apaštališkos meilės židinyje visi rado gana vietos.

Su Bažnytine apaštališko universalizmo dvasia Karevičiaus asmenyje jungėsi artimo meilė ir nuoširdumas. Dar esant jam mokiniu, ši jo būdo ypatybė gražiai pasireikšdavo santykiuose su draugais. Vieno jo klasės draugo liudijimu, Karevičius buvęs gerabūdis kolega, leisdavęsis ne tik pravardžiuojamas, bet ir išnaudojamas; tie patys pravardžiuotojai kreipdavęsi į jį pagalbos, kai būdavę duodami kokie sunkesni darbeliai; Karevičius mielai jiems padėdavęs, nes buvo gabus mokinys.

Iš bažnytinio apaštališko visuotinumo, su kurio dvasia Karevičius giliai buvo susigyvenęs, sekė jo jautrus teisingumas ir atvirumas su pilietinę drąsa. Matydamas kur nors neteisybę, drąsiai, atvirai ir sumaniai gindavo skriaudžiamuosius. Įdomūs yra šio idealaus bažnytinės dvasios reiškėjo santykiai su lenkiško patriotizmo kraštutinumu, besistengiančiu subordinuoti sau Bažnyčią ir per ją lenkinti kitas tautas. Pamatęs, kad arkivyskupas Kliučinskis bažnytiniuose dalykuose skriaudžia Petrapilio latvius, Karevičius, nors ir ne latvis, drąsiai gynė jų interesus, neatsižvelgdamas į tai, kad tuo savo gynimu atsidurs aštriame konflikte su arkivyskupu ir iš jo pasidarys sau didelį priešą. Karevičius niekad nesivaržydavo, visuomet jis turėjo

drąsos visiems, ir paprastiems žemiesiems ir aukštiesiems Bažnyčios dignitoriams mandagiu būdu pasakyti į akis tiesos žodį. Šis jo atvirumas ir pilietinė drąsa turėjo jo gyvenimui lemiamos reikšmės.

Būdamas aukštai iškilęs krikščioniškoje tobulybėje, vyskupas Karevičius vertino šį gyvenimą sub specie aeternitatis. Savo asmens interesus jis visada paaukodavo visuotiniams tikslams ir gražiai mokėjo savo valią suderinti su Aukščiausiojo valia. Iš čia tad ir kyla jo įstabus krikščioniškosios tobulybės heroizmas ir savęs visiškas išsižadėjimas. Krikščioniškosios tobulybės didvyriškumą jis ypačiai įrodė, atsisakydamas šio pasaulio su jo garbe ir pasirinkdamas labai kuklų vienuolišką kampelį Marijampolėje.

Su lietuvių tauta J. E. Karevičių jungė ne vien bažnytinio universalizmo saitai, bet ir jo kilmės ryšiai. Todėl lietuvių tauta jam visada buvo artima. Ir jis šiai tautai buvo artimas ir jos mylimas. Jis yra kilęs iš Žemaičių giminės, kuri istorijoje pasižymėjo savo ypatingu atsparumu prieš svetimas įtakas. Tas atsparumas ir šventa žemaitiška namų tradicija neleido J. E. Karevičiui asimiliuotis svetimose kultūrose, kurių atmosferoje jam teko lavintis, moksliškai tarpti ir veikti. Galimas daiktas, kad tos svetimų kultūrų aplinkos, dėl savo skirtingumo viena antrą atsverdamos, neduodavo kuriai nors sau priešingai perdaug įsigalėti. Todėl Karevičiaus asmenybėje lietuviškasis pradas pasiliko visada vyraujamas, kuris svetimų kultūrų vertybes savyje tik sintetino.

Visos gražios J. E. Karevičiaus būdo ypatybės susilieja jo dvasioje į vieną toną, kuris, sudarydamas jo individualybę, yra charakteringas jo asmenybei.

*

* *

Jo Ekselencijos Arkivyskupo Karevičiaus gyvenimas jau tuo yra įdomus, kad jam buvo lemta būti liudininku ir vadu mūsų tautos gyvenime trijuose reikšminguose laikotarpiuose, kurie vienas nuo kito taip labai yra skirtingi.

Jis buvo sunkių rusų okupacijos priespaudų liudininkų ir giliu širdies skausmu tyliai išgyveno to laiko savo tautos priespaudas.

Vėliau jis dalijosi su savo tautiečiais žiaurios vokiečių okupacijos nelaimėmis ir dėjo pastangų pas vokiečių vadovybę sušvelninti nepakeliamam karo okupacijos jungui.

Pagaliau susilaukia nepriklausomybės laikų ir dalyvauja valstybės atstatymo darbe.

* *
*

Šiais metais gegužės 16 dieną sukako 50 metų nuo J. E. Karevičiaus kunigystės šventimų.

Karevičiaus sieloje pašaukimas į dvasinį luomą pradėjo bręsti nuo pat ankstybos jaunystės dienų. Sprendžiamos reikšmės turėjo šiame dalyke ta aplinkybė, kad vaikystėje jo dvasios formavimasis vyko Valančiaus ir kitų autorių dievobaimingų knygų skaitymo įtakoje. Per kunigą Pranciškų Butkevičių, Žvingių kleboną, pateko į rankas mažam Karevičiui Valančiaus „Vaikų knygelė", „Paaugusių žmonių knygelė", „Iš tamsybės veda kelias teisybės", „Perspėjimas apie vierą". Šias knygas jis pats uoliai skaitė ir kitiems mėgo iš jų paskaityti. Kai kurias iš jų, kaip antai: „Vaikų knygelę" ir „Paaugusių žmonių knygelę", jis, mažas būdamas, mokėjo beveik atmintinai. Be minėtų knygų jo tėvo knygynėlyje buvo Valančiaus „Istorija šv. Senojo Įstatymo", „Pradžia ir išsiplėtimas tikėjimo katalikų' „Žemaičių vyskupystė", „Žinia kaip reikia atlikti spaviednę iš viso amžiaus", Tado Juzumavičiaus knygutės: „Paskutinė valanda žmogaus", „Gyvenimas šv. Izidoriaus Artojaus", „Aplankymas parapijos per jos kleboną", S. Daukanto „Būdas", Ivinskio Kalendoriai. Šiuos veikalus Karevičius godžiai skaitė ir savo jaunajai sielai jose rasdavo dvasinio maisto. Kukli to laiko lietuvių literatūra buvo jam pirmasis židinys, iš kurio ėjo tautinės sąmonės gairės ir antgamtinis dvelkimas.

Antgamtinė malonės kibirkštis, kartą patekus į jaunuolio širdį, jau daugiau nebeužgeso, bet klestėjo toliau ir stiprino jame maldingumo dvasią. Dievo malonės įkvėptas, jis ėmėsi spręsti savo gyvenimo problemą kunigystės pašaukimo prasme. Jau 1877 m. Karevičius pajuto savyje aiškų norą pasišvęsti Dievo tarnybai. Jeigu kunigu negalėtų būti, tai norėtų stoti į kurį nors vienuolyną ir būti paprastu vienuoliu. Ypačiai jį veikė gražus atostogaujančių klierikų pavyzdys. Matydamas juos prie altoriaus tarnaujančius, Karevičius užsidegdavo noru eiti į kunigus. Ypačiai jis jaudindavęsis ir negalėdavęs susilaikyti nepravirkęs, kai matydavęs kunigą laikantį monstranciją su šv. Sakramentu ir atsigrįžusį į žmonęs giedantį „O Salutaris", „Tantum ergo" arba „Salvum fac", ir priešais jį beklupančius diakoną ir subdiakoną. Tada jis jautė kunigystės luomo didingumą ir šventumą.

Pagaliau Karevičius ryžosi savo sumanymą vykdyti. Tėvams sutikus, jis pradžioje rugpiūčio mėn. 1878 m. važiuoja į Liepoją privačiai pasiruošti egzaminams iš keturių klasių. Čia jis neužmiršta bažnyčios ir uoliai skaito dvasinio turinio knygas. Tarp kitko ima jis į rankas protestantiškąją Walterio visuotiną istoriją, ir, jam beskaitant vietą apie misijonierius, skelbiančius Kristaus mokslą Amerikos pagonims, kilo karštas noras vykti į pagonių misijas. Grižęs iš Liepojos, jis jau rimtai galvoja apie vienuolišką gyvenimą ir pradeda teirautis, kur galėtų jį priimti į vienuolyną arba į misijonierių seminariją.

Kartą grįžęs iš Kalvarijos atlaidų, Karevičius pasisako tėvams jaučiąs savyje pašaukimą į dvasinį luomą; ūkį jie galį pavesti jo seseriai. Tėvai su tuo sutiko. Karevičius rugpiūčio pradžioje 1879 m. išvyko į Paurupės mokyklą, kurioje buvo prieš ketveris metus mokęsis. Šios mokyklos savininkas ir vedėjas Christoforus Schenbergas mielai priėmė savo buvusį mokinį į aukštesnįjį skyrių, nepaisydamas to, kad jo mokinys nuo 1874 m. išsineštąsias iš jo mokyklos žinias buvo jau primiršęs. Tekdavo Karevičiui kas savaitę parašyti rašto darbelį, vad. Aufsatz'ą, į kurį jis mėgdavo įterpti iš gyvenimo patirtų ir asketi-

nėse knygose išskaitytų minčių. Mokytojas tuos darbelius įvertindavęs gerais pažymiais ir pranašaudavęs, kad iš Karevičiaus būsiąs Predigeris. Kandidatai, baigę Paurupės mokyklą, paprastai išlaikydavo Liepojoje egzaminus iš keturių gimnazijos klasių. Karevičius, pasimokęs metus, manė esąs ganėtinai pasiruošęs laikyti į penktąją gimnazijos klasę. Bet kadangi į šią klasę būdavo didelis kandidatų antplūdis, vieno mokytojo patariamas, per atostogas ruošėsi privatiškai laikyti egzaminus į VI-ąją klasę. Egzaminams pasibaigus, Karevičius buvo priimtas į VI klasę arba, kaip vokiečiai vadino, į sekundą.

Pradžioje spalių mėn. gimnazija atleisdavo mokinius keturiom dienom, nes tuo laiku klijuodavo langus; buvo vadinamoji gimnazijos „Kleisterwoche“. Šiomis laisvomis dienomis pasinaudodamas, Karevičius nuvyko į Varšuvą pas savo motinos netikrąjį dėdę kun. Joną Bortkevičių, kuris ėjo karo kapeliono pareigas ir gyveno Ujazdovskos Alėjoje, ir jam pasisako, kad jau esąs šeštoje gimnazijos klasėje ir norįs būti ne vien kunigu, bet ir misijonierium. Į tai Karevičius iš šio kunigo gavo tokio turinio atsakymą:

— „Kadangi nesibijai atsitolinti nuo gimtojo krašto, tai stok į naujai Petrapilyje atidarytą kunigų seminariją, skiriamą aprūpinti kunigais didžiausią pasaulyje vyskupiją, kuri prasideda nuo Baltijos jūros ir nusitęsia ligi Baltosios jūros ir Didžiojo Vandenyno, kuriai priklauso katalikai visame Sibire ir net Sachaline, į kur joks svetimos valstybės misionierius rusų vyriausybės neįleidžiamas. Per dešimtį metų būdamas Maskvoje karo kapelionu, apvažiuodavau į metus savo tarnybos reikalais 19 gubernijų. Kai kuriose gubernijose nei kunigo, nei koplyčios nerasdavau, o katalikų jose gyvenančių rasdavau tūkstančiais. Vadinasi, jų būvis dvasios atžvilgiu yra vargingesnis už pagonių tolimuose kraštuose, kur popiežius kas metai siunčia iš įvairių ordinų ir misijų institutų reikalingų kunigų. Tavo pasišventimas Rusijos — Sibiro katalikams bus Dievui malonesnis, nei kad išvažiuotum užsienin į kokį ordiną arba misijų institutą“.

Prityręs kunigas nukreipė jaunuolio troškimus į Petrapilio seminariją. Karevičius, grįždamas iš Varšuvos, kelionėje parašė laišką seminarijos vadovybei, klausdamas, kada jį galėtų priimti seminarijon. Sugrįžęs į Liepoją po kelių dienų jis gavo atsakymą, kad galįs atvykti tuojau ir būsiąs priimtas į pirmąjį kursą. Su reikalingais gimnazijos, valsčiaus ir ispravniko liudijimais Karevičius tuojau išvyko į Petrapilį.

Jis buvo be jokių kliūčių priimtas į seminariją, kurioje ėjo mokslus du metu. 1882 m. rugsėjo mėn. 1 dien. su keliais draugais buvo perkeltas į dvasinę akademiją toliau varyti teologijos mokslo. Karevičiui mokslas sekėsi gerai, nes buvo nemažų gabumų. Baigdamas trečią akademijos kursą, 1885 m. 25 balandžio gavo iš arkivyskupo Gintauto tonsūrą ir mažuosius šventimus, 28 balandžio buvo įšvęstas subdiakonu, o gegužės 2 dien. diakonu. Kitais metais, t. y. 1886 m. gegužės 16 dien. iš to paties metropolito Gintauto Karevičius gavo presbiterato šventimus. O šv. Stanislovo kankinio dienoje jau matome kunigą Karevičių prie altoriaus skaitantį pirmąsias mišias akademijos kapeloje.

Gavęs kunigystės šventimus ir baigęs dvasinę akademiją, kun. Karevičius praleido vasaros atostogas savo tėviškėje, o rudenį jau buvo arkivyskupo Gintauto paskirtas moralinės teologijos ir liturgikos profesorium Petrapilio seminarijoje, kurioje dėstė ligi 1888. VII. 16. Nuo 1888 VI. 18 ligi 1892. X. 7 Karevičius tolimame Rusijos krašte — Samaroje eina klebono pareigas. Čia jis, dirbdamas tarp įvairių tautų, sąžiningai vykdo savo jaunystės pasižadėjimą: pasiaukoti krikščioniškų misijų darbui.

Keturis metus pasidarbavęs Samaroje, Karevičius grįžta į Petrapilį ir eina šv. Kotrynos bažnyčios viceklebono ir berniukų mokyklos prefekto pareigas. Nuo 1893 m. ligi 1914. IV. 30 vėl seminarijos profesorius, be to, drauge nuo 1893. IX. 14 ligi 1899 m. rugsėjo 1 dien. buvo jos inspektorium. 1903 m. buvo paskirtas seminarijos dvasios tėvu ir katedros trečiuoju vikaru. 1908 m. tapo katedros parapijos klebonu, drauge pasilikdamas seminarijos profeso-

rium ir dvasios tėvu. 1910 m. rudenį atsisakė nuo dvasios tėvo pareigų. 1909 — 1913 m. ėjo konsistorijoj asesoriaus pareigas. Pagaliau Dievo Apvaizda taip lemia, kad 1914 m. gegužės 17 dien. Karevičius gauna vyskupišką pastoralą ir, pasidarbavęs ilgus metus toli nuo savo Tėvynės Rusijos kraštuose, atvyksta į Kauną valdyti savo gimtosios Žemaičių vyskupijos.

Turint galvoje visas aplinkybes, kuriomis praėjo jo kandidatūra į vyskupus ir jo sunkias vyskupavimo sąlygas, J. E. Karevičius tikrai buvo *episcopus divina providentia,* ir jo paskyrimas Žemaičių vyskupu buvo lietuviams be galo reikšmingas.

Senosios tradicinės lenkiškos kultūros Lietuvoje atstovai — bajorai ir aukštieji dvasininkai, — pabrėždami savo konservatyvumą, daugelis stojo aštrion opozicijon įsibėgėjusiam lietuvių tautiniam judėjimui. Kadangi pasaulinėse gyvenimo srityse viešpatavo rusų administracija, tai lietuvių tautinio atgimimo kovos su senosios lenkiškos tradicijos užsispyrimu galėjo laisviau pasireikšti tik bažnytinėje srityje. Tos bažnytinės kovos dėl lietuvių kalbos teisių kilo iš lietuvių lenkų tautinio ir luominio antagonizmo, kurį aštrindavo ne vien naujo judėjimo liberalistinės bei socialistinės tendencijos, bet ir jo demokratinis klerikalinis pasireiškimo būdas, prieštaraująs tradiciniam dvasiškijos aristokratiškumui.

Teisybė, daugumas žemesniosios kunigijos jau buvo aiškiai lietuviškai susipratę ir karštai patriotiškai nusiteikę. Tačiau centrinė Lietuvos bažnytinė vadovybė, būdama konfesinio lenkiško patriotizmo reiškėja, tramdė josios veikimą. Todėl lietuviai prieškarinėje tautinio įsisąmoninimo gadynėje akyliai sekė dvasiškijos politiką. Buvo diskutuojami ne vien vyskupo darbai, bet taip pat daug kreipta dėmesio į tai, kokia kapitulos sudėtis tautiniu atžvilgiu, kokio tautinio nusistatymo klebonas nukeltas į mišrią parapiją. Sulenkėję vyskupai, darydami politines kunigų translokacijas, dažnai paneigdavo lietuvių visuomenės dvasios reikalus ir skaudžiai užgaudavo jos tauti-

nius interesus. Todėl bažnytiniais klausimais buvo labai susirūpinusi tų laikų lietuvių viešoji nuomonė.

Mirus vyskupui Cirtautui, lietuviams buvo labai svarbu Žemaičių vyskupu laimėti savo kandidatą, kuris galėtų juos suprasti ir atjausti.

Tada lietuvių dėmesį atkreipė į save kan. Pranciškus Karevičius savo konfliktu su arkivyskupu Klinčinskiu dėl latvių. Lietuviai juo neabejojo sakydami: „Jeigu Karevičius drąsiai gynė latvių teises, tai nėra abejonės, kad dar drąsiau gins savo tautiečių lietuvių teises". Pravesti Karevičiaus kandidatūrą buvo nelengva. Nes lenkai, bijodami Žemaičių vyskupijoje prarasti bažnyčios hierarchijoj šulą platinti ir palaikyti lenkybei, dėjo visas pastangas sutrukdyti Karevičiaus kandidatūrai. Šiam tikslui pasiekti jie griebėsi nešvarių priemonių ir šmeižė jį Romos Kūrijoje. Įdomi yra toji užkulisinė intrigų politika, kurią teks vėliau nagrinėti. Nuostabu, kad lenkai, atsilygindami Karevičiui už jo didžią pagalbą Petrapilyje, juodino jo vardą, o svetimtaučiai, žinodami jį esant aukštos doros kunigą, gynė jo garbę Romos Kūrijoje. Nugalėjus visas intrigas, popiežius Pijus X, iškėlęs kumštį, taręs: „Ak, jūs lenkai! Liepsiu tuojau man paduoti raštus ir Karevičių paskirsiu vyskupu".

Paėmęs valdyti Žemaičių vyskupiją, J. E. vyskupas Karevičius, matydamas, kad lietuviai savo tėvynėje Lietuvoje skriaudžiami, nusprendė eiti ne savo pirmatakų pėdomis, bet pasirinkti visai naują lietuvišką kryptį. Per ingresą Kaune jis atvirai lenkams pasakė tiesą. Ir jie pajuto, kad naujas vyskupas nepasiduos paimamas jų įtakon. Ir tikrai taip buvo. J. E. Karevičius buvo pirmasis naujosios lietuviškos gadynės vyskupas, kuris suardė Žemaičių vyskupijos hierarchijoje senąsias lenkiškas tradicijas. Lenkai pasijuto įžeisti ir perėjo į griežtą opoziciją. Bet J. E. Karevičius nesvyruodamas išlaikė savo liniją ligi galo.

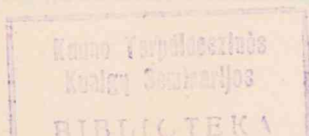
Pirmas naujo vyskupo uždavinys buvo sudaryti kapituloje naują atmosferą. Tuojau po konsekracijos, dar būdamas Petrapily, jis daro parengiamuosius žygius paskirti

kapitulos nariais pasižymėjusius ir nusipelniusius lietuvius kunigus: A. Dambrauską, K. Olšauską ir P. Januševičių. Tai buvo radikalus ir galutinis žygis sugriauti lenkiškumo tvirtovei Žemaičių dvasininkijos centre. Šį svarbų įvykį bandysime nušviesti remdamiesi vieno veikėjo atsiminimais:

Departamento direktorius Mienkinas buvo gerai painformuotas apie kunigą A. Dambrauską, bet paaiškėjo, kad jis rusų valdžios akyse turėjo kuo blogiausią vardą; buvo net penkeriems metams ištremtas į Ustiužną. Todėl patekti į kapitulą arba aukščiau kilti durys buvo jam uždarytos. Vyskupas Karevičius vis dėlto labai norėjo turėti kapituloje jau tuomet didžiai nusipelniusį Lietuvai kun. Aleksandrą Dambrauską. Mienkinas sutiko vyskupui padėti ir tarė: „Tuojau paduokite atatinkamą raštą, nes šiomis dienomis atvyksta Kauno gubernatorius Griazevas". Susidarė kebli padėtis. Vyskupas, nepadaręs ingreso ir neėmęs valdyti diecezijos, neturi teisės skirti kapitulos narių. Nėra tad galimybės statyti ir Dambrausko kandidatūros. Vyskupas Karevičius, pasitaręs su kai kuriais lietuviais kolonistais ir kurialais, priėjo išvadą, kad turimomis sąlygomis lietuvių kunigų kandidatūros išstatymas į kapitulą dar nėra bažnytinės valdžios vykdymas. Buvo nusistovėjusi tokia procedūra: Vyskupas, norėdamas ką paskirti į kapitulą, kreipdavosi į vidaus reikalų ministerį, atsiklausdamas, ar nėra kliūčių tokį kunigą skirti kanauniku ar prelatu. Vidaus reikalų ministeris, jeigu kliūčių nebūdavo, duodavo tokį atsakymą: Po Vysočaišemu Jego Imperatorskavo Veličestva prikazu tokoi to sviaščennik naznačaetsia kanonikom ili prelatom Samogitskago kapitula. Išeidavo, kad caras skiria kapitulos narius. Savo keliu vyskupas, gavęs tokį raštą, formaliai skirdavo tą kunigą, kuriam neprieštaravo rusų valdžia ir kuris jau gaudavo caro paskyrimą. Vadinasi, vyskupas, kreipdamasis į rusų valdžią, anaiptol dar neskiria N. kanauninku ar prelatu, bet vien atsiklausia rusų valdžią, ar nėra kliūčių N. kunigo paskyrimui. O ką rusų caras skiria, tai bažnyčios akyse neturi jokios reikšmės.

Vyskupas Karevičius parašė vidaus reikalų ministeriui raštą, atsiklausdamas, ar nėra iš jo pusės kliūčių kun. Dambrauską paskirti prelatu, o kunigams Olšauskui ir Januševičiui kanauninkais. Mienkinas, paklaustas vidaus reikalų ministerio, davė apie visus tris kuo puikiausią nuomonę, ir ministeris tuojau aukščiau minėtu būdu juos paskyrė dar Karevičiui neišvažiavus iš Petrapilio. Vidaus reikalų ministerija visus tris paskyrimus nusiuntė į Kauną vyskupo Karevičiaus vardu. Būtų nieko nebuvę, jeigu tuos paskyrimus būtų gavęs į rankas vyskupas Karevičius. O dabar išėjo incidentas. Kapitulos vikaras lenkas kan. Borovskis, gavęs minėtuosius paskyrimus, baisiausiai pasipiktino: kaip tai vyskupas galėjęs skirti kapitulos narius priešingai kanonams, dar neėmęs valdyti diecezijos, neatsiklausęs kapitulos narių nuomonės. Tuojau nutarta paduoti skundas Romos Kūrijai. Prelatas Mačiulis-Maironis skundo nepasirašė, pridėdamas savo *votum separatum,* kad vyskupas Karevičius nedarė *actum iurisdictionis,* o tik pašalino kliūtis iš pusės rusų vyriausybės. Skundas buvo pasiųstas Romon. O Karevičius, ėmęs valdyti dieceziją, aštuntą dieną po ingreso sukvietė pas save visą kapitulą ir pareiškė jai savo norą pakviesti tuos kunigus į kapitulą ir, atsiklausęs jos nuomonės, tik dešimtą dieną paskyrė minėtus lietuvius kunigus kapitulos nariais. Taip vyskupas Karevičius paaiškino ir Vatikanui. Kilęs iš nesusipratimo incidentas buvo likviduotas, ir naujai paskirtieji kanauninkai bei prelatai pasiliko savo vietose.

Naujas vyskupas santykiuose su kunigais buvo labai kuklus. Vieno kunigo rašytojo liudijimu vyskupas Karevičius labai nustebinęs Kauno miesto mažesniuosius kunigėlius nepaprastu savo demokratiškumu bei neišdidumu: kiekvieną kunigėlį aplankęs su vizitu. „Tai buvo juo labiau nuostabu, kad apie tokį demokratiškumą nė sapnuote nebuvome sapnavę. Ką jau kalbėti apie vyskupus, kad ir kanauninkai ne labai gebėdavo vizituoti paprastus kunigus. Kai 1913 m. atvykau Kaunan gyventi, padariau vizitą kan. Barauskui, jis manęs nerevizitavo“.

Lietuviškoji dvasiškija ir visuomenė džiaugėsi savo naujuoju vyskupu ir iš karto jam palankiai nusiteikė, matydama, kad jis iš karto radikaliai paėmė lietuvišką liniją.

Deja, kilo tuoj pasaulinis karas, kuris beveik dviem metam nutraukė vyskupo santykius su diecezija.

*

* *

1916 m. birželio 10 dien. vyskupas gauna iš Romos telegramą šio turinio:

Il m'est agreable vous annoncer que autorités Allemandes ayant accueilli demande Saint-Siège permettent votre Grandeur ainsi que pretres Šaulys, Tomaszewski. Paltaroxas retourner diocèse Samogitie

Cardinal Gasparri

Pagaliau birželio 25 dien. tais pačiais metais gauna jis ir caro leidimą vykti į savo vyskupijos okupuotąją dalį. Laimingai jam pavyksta per Švediją grįžti į Lietuvą. Perėjus žiauriems karo operacijų viesulams, sunaikintas kraštas kentėjo didžiausius vargus. Visa politinė situacija iš esmės ūmai pasikeitė. Reikėjo įgimto sumanumo mokėti greit orientuotis painaus viešojo gyvenimo naujose aplinkybėse ir vykusiai spręsti svarbius uždavinius, susijusius su likimu visos tautos, patekusios į sunkią vergiją.

Vyskupas Karevičius tikrai buvo *episcopus divina providentia.* Tais sunkiais vokiečių okupacijos laikais kaip tik toks vyskupas Lietuvai ir buvo reikalingas. Nuo jaunystės dienų susipažinusiam su vokiečių kultūra ir turėjusiam reikalų su vokiečiais jų Pavolgės kolonijose, Karevičiui buvo nesunku rasti kontaktas su vokiečių okupacine karo valdžia. Vokiečiai laikė jį žymiu autoritetu ir su juo skaitėsi. Jis buvo jiems senas tautos atstovas, iškeltas į vyskupo sostą ne jų malone.

Vokiečiai manė, kad Žemaičių vyskupas būsiąs lankstus ir pasiduosiąs išnaudojamas jų politikos tikslams. Bet

labai apsiriko, kai pamatė jo pilietinę drąsą bei atvirumą ir nepalaužiamą valią.

Charakteringas yra vyskupo pirmas pasimatymas su vokiečių kariuomenės štabo viršininku, generolu Eisenhortu Rothe. Generolas, pirmą kartą pamatęs prieš save okupuotosios vyskupijos vyskupą, prabilo į jį: „Litauen ist von den Deutschen erobert und auf ewig mit Deutschland vereinigt. Eure Bischöfliche Gnaden und Ihnen unterwürfige Geistlichkeit erfordere ich allen deutschen Forderungen absolute Unterwürfigkeit“ („Lietuva vokiečių nukariauta ir amžinai su Vokietija sujungta. Iš Jūsų Ekscelencijos ir Tamstos valdžioje esančios dvasiškijos reikalauju visiems vokiečių reikalavimams absoliutinio nusilenkimo“). Kiek tai šiame sakinyje vokiško išdidumo ir paniekos lietuvių tautai! Vyskupas neišsigando šios išdidžios asmenybės, bet drąsiai akimis matavo generolo išdidumą ir jam atsakė: „Eure Exzelenz, Litauen ist wohl von den Deutschen okupiert, aber es ist noch nicht annektiert. Wir verbleiben unterdessen russische Untertane. Selbstverständlich die Welt, so auch Litauen, ohne Ordnung kann nicht bestehen. Was nötig ist im Lande Ordnung aufrecht zu halten, werden wir uns Ihren Verordnungen schon fügen. Aber Exzellenz, weder Sie, noch Ihnen unterwürfiges Militär, hoffe ich, werden nichts solches von uns verlangen, was mit unserer Lage als russische Untertane sich nicht vereinbaren liesse“. („Jūsų Ekscelencija, teisybė, Lietuva yra vokiečių okupuota, bet dar nėra aneksuota. Tuo tarpu mes pasiliekame rusų valdiniai. Be abejo, kaip pasaulis, taip ir Lietuva negali egzistuoti be tvarkos. Kiek yra reikalinga krašte palaikyti tvarkai, mes klausysime jūsų įsakymų. Bet nei Jūs, nei jūsų valdžioje esanti kariuomenė nereikalaus iš mūsų nieko tokio, kas būtų nesuderinama su mūsų, kaipo rusų valdinių padėtimi“.

Dar ryškiau vyskupo Karevičiaus nepalenkiamą, geležinę valią vaizduoja jo santykiai su kunigaikščiu Isenburgu, kuris reikalavo, kad vyskupas pasirašytų ilgą raštą „Deutsche Forderungen“ ir duotų pasižadėjimą tuos

reikalavimus vykdyti. J. E. Karevičius, radęs šiuose „Forderunguose“ nepriimtinų punktų, nedavė pasižadėjimo jų vykdyti. Kunigaikštis susijaudinęs ir griežtu tonu prabilęs:

„Wenn wir mit Ihnen unterhandeln, machen wir Ihnen Gefälligkeit, denn wir könnten Sie zwingen, zwingen“ („Jeigu mes su Tamsta derimės, tai Tamstai darome malonę, nes mes galėtume Tamstą priversti, priversti“).

Vyskupas į tokį pasakymą tvirtu balsu atsiliepęs:

„Eure Durchlaucht, können mich in Verbannung schikken, können mich erschiessen lassen, aber mich, mein Gewissen erzwingen Gott wird nicht zulassen. Sie verlangen von mir mehr als russische Regierung, als Bismarck verlangte. Russische Regierung in letzterer Zeit sowie Bismarck begnügten sich bei Anstellung der Geistlichkeit mit Zustimmung“. („Jūsų Šviesybe, gali mane ištremti, gali liepti mane sušaudyti, bet manęs, mano sąžinės priversti Dievas neleis. Jūs reikalaujat iš manęs daugiau nei rusų valdžia, nei Bismarkas reikalavo. Pastaruoju laiku rusų valdžia, taip pat ir Bismarkas savo laiku pasitenkindavo dvasininkų skyrime pranešimu. Jūs gi visų pirma reikalaujat sutikimo“.).

Lietuvių tauta turėjo J. E. Karevičiaus asmenyje gerą užtarytoją ir diplomatinį savo interesų gynėją pas vokiečius. Tais sunkiais laikais vyskupas daug nuveikė savo tautos labui. Buvo tai momentas, kada, neturint savo valstybės aparato, Žemaičių vyskupas, gindamas savo tautą nuo žiaurios vokiečių okupacijos priespaudų, sąžiningai ėjo vidaus reikalų ministerio pareigas ir, važinėdamas svarbiais savo tautos reikalais į Vokietiją pas anų laikų vokiečių politikos vadus, sėkmingai atstojo užsienio reikalų ministerį.

Pasaulinį karą vokiečiams pralaimėjus, jie noroms nenoroms turėjo pasitraukti iš mūsų krašto. Lietuviams teko dirbti sunkus valstybės kūrimo darbas. Vyskupas Karevičius, giliai atjausdamas savo tautos vargus, kiek galėjo, rėmė ir laimino tą darbą. Daug svarbių to laikotarpio istorinių įvykių yra susijusių su J. E. Karevičiaus

asmeniu. Panaikinus Žemaičių vyskupiją, jos vyskupas, turėdamas tiek daug nuopelnų bažnyčiai ir Tėvynei, pasitraukė iš viešojo gyvenimo, pasirinkdamas vienuolio pašaukimą, kurio taip troško savo gražios jaunystės dienose.

Trumpa netolimos praeities perspektyva neleidžia plačiai ir išsamiai rašyti apie paskutinį buvusios Žemaičių vyskupijos vyskupą. Bet ateityje istorijos mokslas jam pastatys tinkamą paminklą ir įamžins jo didžius nuopelnus.

Gerbiamasis Jubiliatas, būdamas labai kuklus, nenorėjo, kad apie jį dabar būtų rašoma. Šv. Tėvo Pijaus XI tartais žodžiais istorikui Schmidlinui jis prašė nerašyti, sakydamas: „Mi lasci morire, mi lasci morire! Post mortem lauda vel non lauda“. Todėl reikėjo jo norą respektuoti. Bet iš kitos pusės, sulaukę J. E. gražaus 50 metų kunigystės jubiliejaus, negalėjome iškęsti visai nieko nerašę.

A. Jakštas

Iš mano atsiminimų apie J. E. Vyskupo Pr. Karevičiaus grįžimą iš Rusijos

Didžiajam karui prasidedant, rusų civilinė valdžia buvo iš Kauno nukelta į Panevėžį. Ten pat buvo patarta persikelti ir naujam Žemaičių vyskupui Pr. Karevičiui. Jis tai padarė, paskyręs Kaunui ir tvirtovės rajonui savo vietininku prel. Pr. Pacevičių. Tuo būdu šis karštas lenkas ir tapo vyriausiu katalikų Bažnyčios hierarchu Kaune. Todėl daug teko kovoti už lietuvių kalbos teises Kauno bažnyčiose.

Savo autoritetui pakelti prelatas Pacevičius įsikraustė į vyskupo rūmus Kaune ir ėmė bažnyčios reikalus prolenkiška linkme saviškai tvarkyti. Jo stengtasi neseniai vysk. Karevičiaus įvestas bažnyčion kalbų atžvilgiu reformas visai panaikinti ir grąžinti visur seną lenkišką tvarką.

Taigi jau nuo 1916 m. lenkiški „Graudūs Verksmai" ir kitokie giedojimai buvo grąžinti Kauno katedron, o lietuviški nukelti į parapinę Šv. Trejybės bažnyčią. Tas pat padaryta ir su lietuviškais pamokslais. Katedroj jie jau nebesakyta.

Artėjant Velykoms lietuviai kauniečiai nusiuntė delegaciją pas prel. Pacevičių prašydami „lietuviškos rezurekcijos". Iš pradžių jis nė klausyt nenorėjo, pasiteisindamas tuo, kad lietuvių Kaune esanti „tik saujelė" (tylko

garsteczka), bet lietuviams nenusileidžiant, sutiko galop tai „lietuviškai rezurekcijai“ užleisti Benediktinių bažnytėlę.

Atėjus Didžiojo Šeštadienio vakarui, lietuviai ėmė rinktis ten šventų giesmių pagiedoti ir Kristaus prisikėlimo procesijoj dalyvauti. Bet atėję rado Benediktinių bažnytėlę pilną prisigrūdusią lenkų, triukšmingai begiedančių lenkiškai ir lietuviams su savo gedojimais neleidusių nei atsiliepti. Sudrausti triukšmadarių prel. Pacevičius nepasirūpino. Taip Kauno lietuviai 1916 m. liko visai be rezurekcijos.

Šia neteisybe kauniečiai lietuviai buvo labai pasipiktinę. Imta ieškoti priemonių jai pašalinti. Tinkamiausia atrodė ši: prašyti Šventojo Tėvo ir vokiečių valdžios, kad leistų vysk. Karevičiui iš Rusijos grįžti savon vyskupijon.

Šį projektą žodžiais aš išdėsčiau vienam simpatingam vokiečių karo kapelionui Pfeiliui, tikindamas jį, kad vyskupo Karevičiaus grįžimas Kaunan būtų nemaž naudingas ir pačiai vokiečių valdžiai. Tam tikslui pabrėždamas nurodinėjau, kad vyskupas Kareivičius gražiai moka vokiškai, yra vokiškos kultūros žmogus, parodęs vokiečių tautai palankumą, ganytojaudamas vokiškose Pavolgio kolonijose, sakydamas jiems vokiškus pamokslus, gelbėdamas bado metu ir t. t. ir t. t. Pfeiliui tai, matyt, padarė įspūdžio ir jis tarė man:

— Sveikas vyskupo Karevičiaus grąžinimo reikalą išdėk Šv. Tėvui, aš Tamstos raštą įteiksiu savo valdžiai, kuri, manau, neatsisakys pasiųsti jį Romon.

Gavęs tokį užtikrinimą, aš parašiau lotyniškai šį platų raštą popiežiui Benediktui XV:

Beatissime Pater,

Divinae Providentiae placuit dioecesim nostram Samogitiensem, uti Germaniae orientali contiguam, inde a mense Aprili anni elapsi iisdem belli calamitatibus obruere, quas et aliae haud paucae orbis catholici partes iam pridem sunt expertae.

In armorum enim conflictu plures ecclesiae nostrae graviter laesae, aliae etiam penitus destructae aut combustae; pars cleri populique fidelis in profugorum conditionem reducti, patriae valedicere et remotiores Russiae provincias, ipsa Siberia non excepta, petere compulsi sunt.

Hisce gravissimis terrenis rerum acerbitatibus mox accessit haud minus malum spirituale ecclesiastici videlicet ordinis et legitimae iurisdictionis perturbatione procreatum. Quod quomodo contigerit, sinas quaeso, Betissime Pater, sibi uti universalis Ecclesiae supremo Moderatori, paucis exponere.

Ineunte mense Iulio 1914 anni novus episcopus noster Franciscus Karevičius ad limina Apostolica Romam profectus est ibique ab Antecessore Tuo Pio PP. X. benigne exceptus eiusque benedictione munitus Roma redux per aliquod tempus sanitatis restaurandae gratia in Germania se continere voluit. At interea praeter spem exarserat immane illud bellum cum Russia.

Uti Russiae subditus excellentissimus Praesul non potuit diutius intra Germaniae limites commorari, Sed tantum abest, ut ibi veluti captivus detineretur, ut potius statim per Helvetiam et Italiam in Russiam redeundi facultatem obtinuerit.

Ad suos redux, cum ob belli circumstantias Caunae, uti in arce munita, residere non posset, sedem suam in urbe Panevežys fixit, quo et civiles magistratus transiisse cognoverat. Hic commorando egregie diocesim suam administrabat, novas ecclesias consecrabat, confluenti undique populo fideli sacramentum confirmationis conferebat, libros catholicae doctrinae rudimenta continentes in lingua lituana edi curabat aliaque munia episcopalia zelozissime obibat.

Interea mense Aprili anni 1915 inopinate factum est, ut dimidium fere diocesis Samogitiensis a germanis occuparetur. Ea de causa pius pastor in orientalem suae diocesis partem migrare campulsus est, sedemque suam in oppido Vidzy fixit. Pro more suo nec hic a labore pastorali vacabat: plures enim Novoalexandroviensis decanatus

ecclesias visitavit, lites in quibusdam paroeciis inter polonos et lituanos exortas, salvis utriusque nationis iuribus prudentissime componebat, contumaces et in ecclesiis tumultuantes cononicis poenis iuste corripiebat atque ad novum iter Romam, ut Tibi, Beatissime Pater, debitum homagium praestaret, Teque de statu suae diocesis certiorem redderet, diligenter sese praeparabat.

At, Deo ita disponente, aliter contigerat. Attritus enim continuis pastarolibus laboribus et temporum angustiis divexatus, pro Roma, quo anhelabat, in Caucasum ex consilio medicorum ad valetudinem restaurandam se conferre debuit. Quapropter clarissimum virum, Seminarii dioecesani Rectorem atque Capituli Samogitiensis praelatum Joannem Matsulevičium, S. Theologiae Doctorem pro se dioeceseos Administratorem constituere proposuit atque Ministrum Rerum Internarum hac de re certiorem reddidit eiusque assensum obtinuit, sed, proh dolor, publicum in scriptis instrumentum dicto praelato ob belli circumstantias transmittere non potuit.

Altera ex parte iam antea, cum Vidzos peteret, Josepho Stachowski, parocho Paneveženski dioceseos administrandae facultatem, si ipse impeditus fuisset, conditionate concessit. Praeterea, cum Caunam, uti arcem munitam a germanis obsessam fore crederet, cl. Franciscum Pacevičium, cathedralis Ecclesiae Caunensis rectorem clero et populo huius urbis praepositium cum quibusdam facultatibus constituit.

Tali pacto administrativa potestas in dioecesi nostra inter tres praedictas personas, videlicet inter praelatum J. Matsulevičium, parochum Stachowski et canonicum Fr. Pacevičium divisa est. Omnium eorum constitutio et auctoritas videtur esse legitima nuloque dubio obnoxia. Etenim primus ex his viris J. Matsulevičius a gubernio russico uti legitimus dioecesis administrator iure merito agnoscitur, quippe qui a suo episcopo ad hoc munus electus et iuxta vigentes in Russia leges Ministro Rerum Internarum praesentatus et acceptus fuit.

Mgter J. Stachowski pariter a legitimo pastore facultatem dioeceseos administrandae obtimuit. Quapropter postquam supervenientis germanicae militiae praefectis supramemoratas ab episcopo sibi privatim datas litteras praesentaverat, a gubernio germanico uti verus dioeceseos Samogitiensis administrator facile est agnitus et suam iurisdictionem exercere permissus.

Simili modo et canonicus Fr. Pacevičius tantum abest, ut in civitate Caunensi iurisdictionem intra limites facultatum sibi ab episcopo concessarum exercere prohibeatur, ut potius qua episcopi vicarius a loci magistratibus consideretur et de rebus ecclesiasticis saepius consulatur.

Tali pacto administrativae iurisdictionis unitas locum cessit administratorum trinitati, quae tamen debito ordini in dioecesi constituendo eo minus apta videtur, quod dicti tres administratores in diversis idque satis dissitis locis commorentur, videlicet J. Matsulevičius Panėmunėlis in decanatu Abelensi, J. Stachowski Panevėžys in decanatu Panevėžensi, Fr. Pacevičius — Caunae, nec unus cum altero litteras facile commutare possunt.

Haud dissimilis divisio invaluit etiam in Capitulo Samogitiensi, nam duo eius membra — praelatus Jos. Skvirecki et canonicus Petrus Borowski commorantur Smolensci in Russia uti Consistorii assessores; praelatus J. Matsulevičius, ut iam supra dictum est, residet Panėmunėlis, praelatus P. Januševičius — penes Seminarium dioecesanum Vašakėnis in decanatu Vilkomiriensi, praelatus Ant. Povilanis senio et morbo confectus — Anykščis in decanatu Utenensi, canonicus Fr. Pacevičius — Caunae, canonicus C. Olševski Voronežis in Russia, tandem praelatus Alex. Dombrovski nuper e Vilna Caunam est regressus.

Ipse vero excellentissimus praesul e Caucaso redux, cum suam diocesim fere integram occupatam invenisset, in Russia, ut fertur, Tulae remanere debuit.

Hisce in angustiis constituti quamplurimi dioecesis nostrae sacerdotes et laici fideles oculos animosque in Te, Beatissime Pater, convertunt et nil tantopere cupiunt, quam ut Te, Supremo universalis Ecclesiae Rectore inter-

cedente suum legitimum atque amantissimum praesulem Karevičium ad sedem suam episcopalem Caunam redeuntem aspiciant.

Optime enim nobis notum est, hunc antistitem nostrum, uti linguae germanicae optime gnarum et magnae prudentiae virum in componendis dioecesis nostrae negotiis cum modo, tum maxime cum ad pactionem ventum fuerit de iuribus bonisque Eccelesiae sermo erit, summopere utilem fore.

Sane, non deerunt fortasse obstacula eius reditum Caunam impeditura. Imprimis duplex ad hoc consensus tam gubernii germanici, quam russici obtinendus erit, At huiusmodi impedimentum non videtur esse invicibile. Etenim gubernium germanicum, uti ex fide dignis sacerdotibus germanis audieram, tantum abest, ut reditum praesuli praecluderet, ut potius eum libenter humaniterque excipere paratum sit.

Quod vero spectat russos, hi cum vincula, quibus legitimi pastores suis dioecesibus adstringuntur, nequaquam ignorant neque parvipendunt, eo minus hac in re difficiles fore censendi sunt.

Igitur, si modo, Beatitudo Tua, voluerit, facile ut spero, poterit episcopo nostro Fr. Karevičio ab utroque gubernio facultatem, etiam bello non finito, Caunam ex Russia redeundi obtinere et tali pacto debitum ordinem in dioecesi nostra Somogitiensi efficaciter restituere.

Cum autem haec pia vota de reditu praesulis nostri ex Russia divinae voluntati nullatenus contraria esse videantur, ideo ea Beatitudini Tuae exponendo, opinor, me non in vanum laborasse, sed quod hic et nunc faciendum pro bono Ecclesiae erat fecisse.

Caeterum, quidquid est, spero Te, Beatissime Pater, hanc meam relationem indulgenti animo perlecturum, mihique suam apostolicam benedictionem, quam ad pedes Tuas provolutus humillime imploro, benignissime impertiturum.

Beatitudinis Tuae obsequentissimus in Christo filius Alexander Dombrowski Capituli Samogitiensis Praelatus S. Theologiae Magister.

Caunae,
Januarii 1 die 1916.

Kun. Pfeilis šiam mano raštui nepadarė jokių priekaištų; anaiptol pats perrašė jį savo mašinėle ir įteikė Hindenburgui. Kaip žemiau pamatysim, jis buvo gan greit pasiųstas Romon ir pateko Šv. Tėvo kanceliarijon.

Iš čia sužinojo apie jį ir lenkų atstovai prie Vatikano ir buvo nusistatę išnaudoti jį savo tikslams. Mat, trys vienos vyskupijos valdovai bažnytiniu atžvilgiu nėra joks pliusas. Greičiau — tai šalintina negerovė. Taigi ir imta Vatikanui įrodinėti, kad ar nebūtų geriau, nelaukiant derybų galo su vokiečiais dėl vyskupo Karevičiaus grąžinimo, paskirti tuojau Žemaičių vyskupijai *vieną* valdytoją, būtent, prelatą Pacevičių. Ši nuomonė gavo viršų, ir štai 1916 m. Didžiosios savaitės pradžioje prelatas J. Gnatowskis iš Varšuvos siunčia prel. Pacevičiui telegramą, pareikšdamas, kad jis Šv. Tėvo esąs paskirtas visos Žemaičių vyskupijos valdytoju su teise teikti sutvirtinimo sakramentą, šventi šv. Aliejus ir vartoti mitrą ir pastoralą. Sekančią dieną kardinolas Kakowskis savo telegrama prel. Pacevičiui Gnatovskio pranešimo autentiškumą oficialiai patvirtino. Lenkai triumfavo: „Mamy teraz swego biskupa“. Bet vokiečių okupacinė valdžia tylėjo, lyg nieko nebūtų įvykę.

Pralaukęs veltui dieną, prel. Pacevičius eina pats pas bažnytinių reikalų vedėją pulk. Altmanną ir sako jam:

— Tamsta, be abejo, žinai apie dvi mano atsiųstas svarbias telegramas ir Varšuvos.

— Taip, žinau.

— Su jomis, tur būt, atsiųsti vokiečių valdžiai ir tam tikri dokumentai iš Romos apie mano naują paskyrimą.

— Taip, dokumentai tie yra.

— Na, tai prašyčiau man juos įteikti, kaip man adresuotus.

— Deja, įteikti juos Tamstai mūsų vyriausybė neleidžia...

— Kodėl?

— Gi todėl, kad, Tamsta skiriant, Vatikane neišlaikyta kai kurie formalumai. Mat, šiuose buvusiuose Rusijos kraštuose Vokiečių valdžia užima Rusų valdžios vietą. Bet rusai pagal konkordatą turėjo vieną svarbią privilegiją: Vatikanas neskirdavo dvasiškių į aukštesnes vietas, nesusitaręs pirma su Rusų valdžia dėl jų kandidatūros. Ši privilegija priklauso nun mums. Tuo tarpu Vatikanas Tamstą paskyrė mūsų visai neatsiklausęs. Dėliai to mes Tamstos paskyrimą laikom neteisėtu ir atsiųstų dokumentų Tamstai neišduosim.

— O kaip gi bus su šv. aliejais? Juk poryt Didysis Ketvirtadienis?!...

— Su aliejais Tamsta nuvyksi į Frauenburgą ir tenyl·štis vyskupas juos neatsisakys pašvęsti.

Aliejų šventinimas būtų buvęs pirmutinis prel. Pacevičiaus pontifikalinis pasirodymas bažnyčioj. Jis jam labai rūpėjo. Tai matyt kad ir iš jo laiškų Kauno apylinkės kunigams, kuriuose jis dar prieš savo vizitą Altmannui kvietė juos paasistuoti jam aliejus švenčiant.

Teisė vartoti vyskupiškas insignijas nedavė prel. Pacevičiui ramumo. Jis neabejojo šią teisę turįs, bet be dokumentų ji neįrodoma. Kas gi daryt? Šis klausimas nemaž privargino gerb. prelatą. Jis galvojo ir šiaip ir taip, iki galop palengvėl priėjo įsitikinimą, kad suteikta jam teisė galioja ir be dokumentų. Todėl įsidrąsinęs, jis vieną dieną savo koplyčioj ir suteikė vaikų būreliui sutvirtinimo sakramentą.

Po kiek laiko dar labiau pradrįsęs, jis paskelbdino iš sakyklos ateinantį sekmadienį teiksiąs sutvirtinimo sakramentą jau viešai Katedros šventoriuje.

Bet čia gerb. prelatui likimas iškrečia skaudų šposą. Nei iš šio nei iš to vieną gražią dieną ateina Ober-Osto pasiųstas leitenantas ir klausia:

— Ar Tamsta prel. Pacevičius?

— Aš.

— Na, tai prašau per 24 valandas išsikraustyti iš šių vyskupo rūmų.

— Kas, kaip ir dėl ko?

— Taip Ober-Osto įsakyta.

Tai taręs leitenantas apsisuko ir išėjo.

Žinodamas, kad su vokiečiais juokų nėra, prel. Pacevičius tą pačią dieną iš vyskupo rūmų persikėlė į katedros vikarijatą.

Po kurio laiko užeina netikėtai pas mane kan. J. Stakauskas. Jo atvykimas iš Panevėžio Kaunan mane nemaž nustebino, juo labiau, kad jis kažkaip paslaptingai paklausė:

— Ar žinai, ko aš atvykau?

— Ką aš galiu žinoti?!... Gal vėl kuriam Ober-Osto „Verordnungui" išleisti esi reikalinga, atsakiau.

— Ne, klysti: atvykau įsakytas pargrįžtančio vysk. Karevičiaus sutikti... Jis atvažiuoja ryt pusė dvyliktos.

— Jei taip, tai bravo. Už tokią brangią naujieną vertas esi dideliausios padėkos.

Ši žinia pradžiugino ne tik mus, bet kitus dorus katalikus. Ypač nudžiugo prel. Pacevičiaus privarginti lietuviai. Nepatenkinti vyskupo sugrįžimu buvo tik lenkai agitatorėliai. Jie griežė apmaudą patylomis šnibždėdami: Na, kokia bala jį čion atnešė?!

Ryto metą mudu su kan. Stakausku ir kitais Kauno kunigais nuėjom į stotį. Paskirtu laiku atbildėjo nuo Virbalio traukinys. Atsivėrė I klasės vagono durys ir nušvitusiu veidu pasirodė vysk. Karevičius, specialinio palydovo pulkininko lydimas. Sveikindamiesi su savo tiek laiko nematytu ganytoju, mes iš džiaugsmo mažko nepravirkom. Dabar jau pajutom, jog galim su viltimi pažvelgti į ateitį. Su vyskupo pagrįžimu pasibaigė sunkus prel. Pacevičiaus režimas; visos jo nepaprastos teisės nustojo savo galios. Nuo šios dienos prasidėjo mūsų vyskupijos gyvenime naujas laikotarpis, privedęs mus prie sudarymo savos naujos lietuviškos bažnytinės provincijos.

LTS Spaustuvė „VILTIS“ Kaunas, Maironio 3. Telef. Nr. 33-63